

עלון הדרכה להוראת פרשת השבוע
ע"פ הגליונות של נחמה ליבוביץ

פרק ד'
קרבן חטאת

ויקרא (תשכ"ה)

לפני שיגש המורה ללמד פרקי פרק ד', עליו להקדים תחילה משהו על מהותו של קרבן החטאת. יש להדגיש בראש וראשונה שאין קרבן חטאת מובא אלא על השגגה, ולעולם לא על הצעשה במזיד. ובהזדמנות זו יש להסביר את מובנה המדוייק של המלה "נפש כי תחטא" ונביא בזה את דברי ר' דוד הופמן בפרושו לספר ויקרא פרק ד' (ע' קכ"ג):

"תחטא" - הוראתו העיקרית של השרש חטא הוא "טעה, תעה". הדרך אשר עלינו ללכת בה, היא דרך ה' (בר' י"ח י"ט) היא המסילה שה' הראה לנו על ידי מצותיו. כל סטיה מן הדרך הזאת היא חטא, היא כשלון.

"בשגגה" פירושה שהחטא כולו "תחילתו וסופו שגגה". יוצא מזה, שאף חטא שנעשה בשגגה הרי הוא חטא ובהזדמנות הבטחה "חטא". משאר הבטחיים לציון מעשי עבירה ("פשע", "עוון"), שבאחרונים משתמשים רק לציון עבירות שבמזיד ואילו הראשון חל גם על עבירות שבשגגה.

לפי קבלת חכמינו יש שני סוגים של שוגג: א) שוגג ביחס אל החוק או תוכן החוק, "שוגג בלאו או בכרת", כלומר: לא ידע שמעשה זה אסור או שאסור בכרת; ב) שוגג ביחס אל המעשה, כלומר הוא ידע על האסור אך נעלם סמנו כי במעשהו זה עבר על החוק; (למשל: הוא עושה מלאכה בשבת ושכח שאותו יום שבת, או שהוא אוכל חלב וחושב שהוא שומן). אף השוגג זקוק לכפרה, משום שלא היה נזהר ובשמר כראוי. עם ישראל בצמיה (ויקרא י"ח ל') "ושמרתם את משמרת" (בר' י"ח) "ושמרו דרך ה'", להישמר ולהזהר שלא לתחטא את דרך ה'. על כל אחד לפלס את מעגלותיו ולכווננם כך, שימצא תמיד בדרך ה', ולכן כלל הוא בתורה שגם השוגג זקוק לכפרה. לא כן מי שעבר עבירה שלא ברצונו מתוך אונס, הוא פטור מכל קרבנו. "אונס רחמנא פטריה".

אשר לשאלת המבנה (ב) נביא בזה את דברי המלבי"ם להבדלים שבין "כי" ו"אם":

המלבי"ם בפרושו לויקרא (פרשת י"ב) העברי יציין המאמר התנאי באחד מחמשת דרכים: א) במילת "כי": (שם) "כ"א א'") "כי תקנה עבד עברי". ב) במילת "אם" (ויקרא ב' י"ד) "ואם תקריב מנחת בכורים"; (שם) "כ"ב א'") "אם במחלת ימצא הגנב". ג) במילת "אשר": (ויקרא ד' כ"ב) "אשר נשיא יחטא"; ד) הפעל הניבוני עם ה' הידיעה שטעמו כטעם "אשר": (ויקרא ז' כ"ט) "המקריב את זבח שלמו לה", יביא את קרבנו... ה) המקור עם שמוש ב' או כ' (במדב' ט"ו י"ז-י"ח) "בבואכם אל הארץ...". (ויקרא י"ט) "בקוצרכם את קציר ארצכם".

ומבואר אצלנו כי כל שמוש מיוחד בלשון לא יתערב עם זולתו ויש הבדלים דקים ביניהם, ומבואר שכל ארבעת אופנים שיבוא במ צורת המשפט התנאי שהם: כי, אם, אשר וה' הידיעה עם הפעל הניבוני, כולם מציינים הרשות. ויש הבדלים ביניהם, והוא שכל צווי תנאי כשיצוה לומר: אם יהיה כך - עשה כן, יתחיל תמיד במילת "כי" ואם יהיה המאמר צווי תנאי מחולק מכמה חלוקות, אז בתנאי הראשון שבו התחלת המאמר יבוא תמיד מילת כי, ותנאי החלוקות יתחילו במילת "אם".

ויש להבדל הזה בין "כי" ל"אם" דוגמאות רבות במקרא, כגון בפרשת משפטים:

שמרת כ"א י"ח וכי יריבון אנשים והיכה איש את רעהו באבן או באגרוף

י"ט אם יקום והתחלך בחוץ

כ"ב ו' כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור וגונב מבית האש

אם ימצא הגנב - ישלם שנים

אם לא ימצא הגנב - ...

וכן בפרשתנו

ויקרא פרק א' ב': אדם כי יקריב

א' ג': אם עולה קרבנו

א' י': ואם מן הצאן.

א' יד': ואם מן העוף...

פרק כ' א': ונפש כי תקריב קרבן מנחה לה' סלת יהיה קרבנו

ד': וכי תקריב קרבן מנחה מאפה תנור

ה': ואם מנחה על מחבת קרבנך

ז': ואם מנחת טרחת קרבנך

נחמה ליבוביץ